

Artur Świstek

Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi

e-mail: artur.swistek@wp.pl

Trener osób z niepełnosprawnością intelektualną jako przywódca w społeczeństwie

https://doi.org/10.25312/kiw.28_arsw

Streszczenie: Artykuł prezentuje rolę trenera osób z niepełnosprawnością intelektualną jako przywódcy w społeczeństwie i pokazuje szeroki obraz jego pracy. Lider, jakim jest trener, a konkretnie cechy charakteru, jakimi się odznacza, pomagają osobom z niepełnosprawnością intelektualną w wypełnianiu ich ról społecznych. Przygotowany tekst jest swego rodzaju próbą przybliżenia sytuacji tych ludzi w życiu społecznym i sportowym. Wypełniają oni w naszym lokalnym środowisku lukę, co daje im poczucie bycia pełnosprawnymi obywatelami naszego kraju.

Słowa kluczowe: osoby z niepełnosprawnością intelektualną, sport jako terapia, trener jako przywódca, lider, rola społeczna osób z niepełnosprawnością intelektualną

Nota autorska

Artur Świstek – rodowity Zgierzanin, zajmujący się na co dzień pracą z osobami z niepełnosprawnościami i zachęcaniem do uprawiania sportu oraz podtrzymywaniem ducha sportowego. Autor publikacji naukowych o życiu sportowym osób z niepełnosprawnościami i jego oddziaływaniu na ich codzienność. Z pasji do piłki nożnej twórca pierwszej w Polsce drużyny, której członkowie są osobami z niepełnosprawnością intelektualną, w MKP Boruta Zgierz.

Wstęp

W obecnych czasach najgłośniej mówi się o sportowcach, którzy biją rekordy na olimpiadach. O tych, którzy strzelają piękne bramki i wygrywają mecze. Trene-

rom poświęca się tylko parę słów. Tymczasem to właśnie trener jest osobą, od której najwięcej zależy. To on wychowuje, szkoli i motywuje. To on staje się liderem, wiodącym zawodników do sukcesu. Szczególnego charakteru nabiera praca trenera osób z niepełnosprawnością intelektualną. Szkoleniowiec ćwiczący z tą grupą musi bowiem dodatkowo wykazać się cierpliwością, zrozumieniem, empatią. Powinien też być dobrym psychologiem i znać specyfikę sportu niepełnosprawnych.

Dokonując wyboru problematyki niniejszego artykułu, wziąłem pod uwagę przede wszystkim swoje doświadczenia. Otóż od siódmego roku życia uprawiam piłkę nożną, a od 15 lat pracuję z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Przeszedłem wszystkie szczeble kariery sportowej: kilkuletniego trampkarza, kilkunastoletniego juniora i dorosłego gracza – reprezentanta profesjonalnej piłki seniorskiej.

Mimo że nie spełniłem dziecięcych marzeń o karierze wybitnego piłkarza, to postanowiłem swoją wiedzę i umiejętności przekazywać innym. Swój warsztat trenerski doskonaliłem, współpracując z wieloma mniej lub bardziej sławnymi trenerami. Obecnie prowadzę zajęcia sportowe z osobami niepełnosprawnymi intelektualnie. Jestem szczęśliwy, bo dzięki tej pracy rozwinąłem się – mam możliwość doskonalenia umiejętności sportowych oraz interpersonalnych. Trenowanie tych osób pozwoliło mi dostrzec nieco inną naturę sportu. Wobec tego w przyszłości chcę kontynuować moją działalność i pomagać tym, którzy zaczynają swoją przygodę oraz mają wielkie marzenia sportowe. Jestem pełen podziwu i szacunku dla ludzi niepełnosprawnych, którzy uprawiają sport zespołowy.

Zdaję sobie również sprawę z roli, jaką w przypadku tych osób odgrywa trener. Dlatego celem niniejszego tekstu jest przedstawienie trenera jako lidera, którego właściwości, umiejętności i zdolności są podstawą nawiązania owocnej współpracy z zawodnikami, co w konsekwencji pozwala im zaistnieć w społeczeństwie.

Specyfika przywództwa i jego rola w organizacjach pozarządowych

Przywództwo jest to zarówno proces, jak i pewna właściwość. W pierwszej sytuacji polega na używaniu wpływu, bez sięgania po środki przymusu, z zamiarem kształtowania celów grupy lub organizacji, motywowania zachowań nastawionych na osiągnięcie tych celów oraz dopomożenie w ustaleniu kultury grupy lub organizacji. W drugim przypadku jest zestawem cech przypisywanych jednostkom, które postrzega się jako przywódców. W latach 30. XX wieku terminu „przywództwo” używano zamiennie ze słowami „kierowanie” i „zarządzanie”. Badania przeprowadzone w kolejnych latach dowiodły, że pojęcia te jednak się różnią. Jak pisał W.G. Bennis „Przywództwo nie oznacza zarządzania. Różnica między nimi jest zasadnicza. Zarządzanie to zorganizować, wykonać, odpowiadać za coś, natomiast przywództwo znaczy wpływać,

wytaczać, kierować, działanie, opinie”¹. Dziś pojęcia przywództwa i zarządzania nie są uważane za tożsame. Różnice między przywódcami a menadżerami polegają głównie na innych zadaniach, które powinni oni wykonywać, i umiejętnościach, jakimi powinni się wykazać.

Liderów wyróżnia innowacyjność i tendencja do zmiany dotychczasowych reguł postępowania oraz zwyczajów. Ich zadaniem jest wyznaczanie dalekiego i ambitnego celu oraz mobilizacja podwładnych do podążania w tym kierunku, z kolei menedżer powinien zarządzać uruchomionymi procesami, koncentrować się na obserwacji wyników, porównywać je z celami i korygować odchylenia. Do sprawnego funkcjonowania organizacja potrzebuje zarówno zarządzania, jak i przywództwa. Przywództwo jest niezbędne do tworzenia zmian, a zarządzanie – do systematycznego uzyskiwania wyników. Zarządzanie w powiązaniu z przywództwem może być źródłem systematycznych zmian, a przywództwo w połączeniu z zarządzaniem pozwala na utrzymanie właściwego poziomu zgodności organizacji z jej otoczeniem².

Różnice pomiędzy przewodzeniem a zarządzaniem zawarto w tabeli 1.

Tab. 1. Różnice między zarządzaniem a przywództwem

Działalność	Zarządzanie	Przywództwo
Tworzenie programu	Planowanie i sporządzanie budżetu. Ustalanie szczegółowych kroków i harmonogramów do osiągnięcia potrzebnych wyników; alokacja zasobów niezbędnych do uzyskania tych wyników.	Ustalanie kierunku. Wypracowanie wizji przyszłości, często odległej, oraz strategii mającej doprowadzić do zmian potrzebnych do urzeczywistnienia tej koncepcji.
Zbudowanie ludzkiej sieci potrzebnej do realizacji programu	Organizowanie i zatrudnianie. Zbudowanie pewnej struktury koniecznej do spełniania wymogów planu, obsadzanie jej ludźmi, delegowanie odpowiedzialności i władzy formalnej do wykonania planu, zapewnienie polityki i procedur pomagających kierować ludźmi oraz tworzenie metod lub systemów służących do obserwacji wykonania zadań.	Nadawanie kierunku działaniom ludzi. Przekazywanie kierunku słowami i czynami wszystkim tym, których współpraca może być potrzebna, tak by wpłynąć na tworzenie zespołów i koalicji, które będą rozumiały i akceptowały wizję oraz strategię.
Wykonywanie planów	Kontrolowanie i rozwiązywanie problemów. Szczegółowa obserwacja wyników na tle planów, identyfikowanie odchyłeń, a następnie planowanie i organizowanie działań, rozwiązywanie tych problemów.	Motywowanie i inspirowanie. Wyzwalanie energii ludzi w celu przezwyciężania głównych barier politycznych, biurokratycznych i utrudnień po stronie zasobów przez zaspokajanie podstawowych, lecz często niezaspokojonych potrzeb ludzkich.

¹ B. Kożuszniak, *Wpływ społeczny w organizacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 103.

² A. Koźmiński, *Zarządzanie od podstaw. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 87.

Działalność	Zarządzanie	Przywództwo
Wyniki	Stworzenie pewnego zakresu przewidywalności i porządku, systematyczne dążenie do osiągania podstawowych wyników, oczekiwanych przez różnych zainteresowanych (np. klientów – należy zawsze mieścić się w harmonogramie; akcjonariuszy – należy zawsze mieścić się w budżecie).	Powodowanie zmiany, często decydującej; doprowadzanie do niezwykle użytecznych zmian (np. tworzenie nowych wyrobów oczekiwanych przez klientów, proponowanie nowego podejścia do pracy, co pomaga zwiększyć konkurencyjność firmy).

Źródło: A. Koźmiński, *Zarządzanie od podstaw. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 89.

W wyniku analizy silnych i słabych stron przywódców powstała koncepcja przywódcy transakcyjnego,

który prowadzi nieustanną wymianę ze swymi podwładnymi, co jest konsekwencją odmienności ich interesów. Lider dąży do osiągnięcia jak największej efektywności, używając kombinacji władzy formalnej i nieformalnego wpływu. Rozpoznaje, modyfikuje i spełnia potrzeby i oczekiwania podwładnych oraz reaguje na zmieniające się sytuacje. Przywódcy transakcyjni instrumentalnie traktują strukturę organizacyjną, formalne nagrody i kary – manipulują nimi w celu uzyskania pożądaných warunków, które wywołują pożądanę zachowania³.

Podsumowując, warto podkreślić, że przywództwo polega na budowaniu przekonania co do pewnych wartości, nie jest nastawione na szybkie efekty, a raczej na wolny rozwój i dojrzewanie. Ważny element stanowi umiejętność przystosowywania się lidera do nowych warunków i dokonywanie zmian otoczenia stosownie do potrzeb.

Lider dysponuje pewnym wrodzonym potencjałem, który może rozwinąć. W ciągu całego życia uczy się odpowiednich zachowań i zdobywa wiedzę oraz umiejętności. Skuteczni przywódcy nie wyróżniają się określonym zbiorem szczególnych cech, jednak charakteryzują się zachowaniami, których można się nauczyć. Charyzmatyczny przywódca ma „skrajnie wysoki poziom wiary w siebie, dominacji i przekonanie o moralnej słuszności wyznawanych przez siebie poglądów” albo przynajmniej umiejętność przekonania swoich zwolenników, że ma taką wiarę i przekonanie⁴.

Organizacje pozarządowe

Organizacja pozarządowa to:

organizacja niezwiązana z żadną władzą państwową, która nie korzysta z rządowej pomocy finansowej. Należą do niej zrzeszenia narodowe, stowarzyszenia pozarządowe oraz osoby fizyczne lub prawne z różnych państw. Jej działalność opiera się na statutach niemających charakteru umów międzynarodowych. Nie są nastawione na osiągnięcie zysku, a [na] zaspokajanie jakichś potrzeb⁵.

³ R. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2009, s. 44.

⁴ Tamże, s. 44.

⁵ Z. Naglak, *Metodyka trenowania sportowca*, AWF, Wrocław 1999, s. 14.

Nie oznacza to jednak, że organizacja nie może prowadzić działalności gospodarczej. W takim wypadku dochody nie są dzielone pomiędzy osoby pracujące czy ochotników, ale przeznaczane na dalszą działalność. Spełniają również funkcje związane z realizacją potrzeb szerszej społeczności:

- funkcję integracyjną – proces budowania więzi społecznych, zbliżania jednostek, a także całych narodów,
- funkcję opiekuńczo-wychowawczą – związaną z kształtowaniem osobowości; dotyczy roli, jaką powinno odgrywać środowisko lokalne w procesie wychowawczym dzieci i młodzieży oraz całych rodzin i grup społecznych,
- funkcję normalizacyjną – płaszczyzna harmonizowania działalności społecznej z wymaganiami prawnymi; należy do niej sfera rehabilitacji i opieki nad ludźmi upośledzonymi umysłowo, resocjalizacji osób nieprzystosowanych społecznie, pomocy osobom uzależnionym i bezdomnym,
- funkcję grupy nacisku – obrona podstawowych wartości społeczeństwa demokratycznego: pluralizmu, wolności, poszanowania interesów i wspólnego dobra,
- funkcję uspołeczniania państwa – stanowi pewnego rodzaju podsumowanie funkcji przedstawionych powyżej⁶.

Organizacje sportowe jako miejsce dla liderów

„Sport jest częścią dziedzictwa każdego człowieka i nic nigdy go nie zastąpi” – powiedział P. de Coubertin⁷.

Sport nabiera znaczenia

jako zjawisko społeczne i gospodarcze, przyczyniając się w dużym stopniu do realizacji strategicznych celów Unii Europejskiej, takich jak solidarność i dobrobyt. Olimpijski ideał rozwoju sportu propagującego pokój i zrozumienie między narodami i kulturami oraz wychowanie młodzieży narodził się w Europie i rozwijany był przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski i Europejskie Komitety Olimpijskie⁸.

Pojęcie sportu oznacza „wszelkie formy aktywności fizycznej, które poprzez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane, stawiają sobie za cel wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach”⁹.

W sferze sportu działają liczne organizacje sportowe o różnym charakterze. Są wśród nich np. kluby, a także podmioty pozarządowe, takie jak fundacje. Z analizy literatury z zakresu zarządzania wynika, że każda organizacja, w tym sportowa, potrzebuje lidera, który będzie inspiracją do dalszych działań.

⁶ Tamże, s. 20.

⁷ *Biała księga na temat sportu*, COM, 2007.391, wersja ostateczna, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 11.07.2007, s. 6.

⁸ Tamże, s. 21.

⁹ Tamże, s. 14.

Pojęcie lidera:

pochodzi od angielskiego słowa *lead*, które oznacza tyle co: prowadzić, przewodzić, kierować, dowodzić, przekonywać. W pierwotnej wersji pojęcie to funkcjonowało w socjologii wychowania jako „przewodnik grupy”. Natomiast w pedagogice określa osobę, która cieszy się autorytetem pozwalającym jej wpłynąć na grupę. Do najbardziej pożądanych cech, jakimi powinien wyróżniać się nowoczesny lider, należą: indywidualność, inicjatywa, inspiracja, zaangażowanie, improwizacja, umiejętności realizacyjne, umiejętności komunikacyjne, obiektywizm wobec członków grupy¹⁰.

Do umiejętności lidera należy też zdolność do tworzenia zespołów i ułatwianie im rozwoju. Ponadto istotnym elementem strategii lidera jest umiejętność rozpoznawania mocnych stron członków zespołów i wykorzystywanie ich do skutecznego realizowania zadań zespołowych¹¹. Wyróżnia go też otwartość i podatność na zmiany. Jego obowiązkiem jest racjonalna ocena, w jakiej mierze akceptacja zmiany może przyczynić się do korzystnego rozwoju grupy. Wprowadzenie zmiany przez lidera wymaga zgody ze strony grupy.

Liderzy często są narażeni na krytykę. Jednak jeśli odgrywają swoją rolę przywódczą właściwie, mogą długo z dobrym skutkiem sprawować swoje funkcje.

Bycie liderem determinowane jest wieloma czynnikami. Uwarunkowania natury zewnętrznej i wewnętrznej lidera stanowią:

1. czynniki zewnętrzne – środowisko bliższe (rodzina) i dalsze (lokalne, wieś, miasto), ogólna sytuacja społeczna, gospodarcza, polityczna w kraju,
2. czynniki wewnętrzne:
 - a) wiedza i umiejętności zdobyte w procesie kształcenia na różnym poziomie i doświadczenie,
 - b) kompetencje wyznaczone właściwościami umysłu i osobowości i związane z tym umiejętności; do najważniejszych należy zaliczyć:
 - spostrzegawczość i plastyczność myślenia,
 - pozytywne myślenie (ocenianie ludzi),
 - łatwość motywowania siebie i innych do działania,
 - wysoką inteligencję emocjonalną,
 - kontrolowanie swoich emocji w sytuacji niepowodzeń i zagrożeń,
 - cierpliwość i upór¹².

Wymienione grupy czynników i ich specyfikacja pozwalają na ocenę możliwości i efektywności funkcjonowania konkretnej osoby w roli lidera. Im wyższa jakość każdego z tych czynników, tym większe prawdopodobieństwo, że ktoś jest bardzo dobrym liderem lub że będzie wykonywał jego zadania na wysokim poziomie, jeżeli się ich podejmie.

¹⁰ K. Blanchard, M. Miller, *Sekret. Tajemnica wielkich liderów*, EMKA, Warszawa 2008, s. 51.

¹¹ Tamże, s. 56.

¹² S. Smoleński, *Lider zespołu*, PWN, Bydgoszcz 2002, s. 56.

Trenerzy jako liderzy swoich zespołów

Role i umiejętności trenera

Praca trenera ma w zasadzie charakter indywidualny, chociaż w związku z zawężeniem się specjalizacji szkoleniowych często się zdarza, że grupa trenerów wspólnie opracowuje i prowadzi szkolenie. Cechy osobowościowe, jakie powinien przejawiać trener w swojej pracy, to: zdyscyplinowanie, pracowitość, uczciwość, obiektywność, cierpliwość i – oczywiście – wiedza trenerska. Musi on być niezwykle konsekwentny w działaniu. Jako negatywne cechy, które dyskredytują daną osobę jako dobrego trenera, najczęściej wymienia się: wulgarność, brak odpowiedniej wiedzy, brak obiektywizmu wobec zawodników, niezdecydowanie, konfliktowość, brak konsekwencji w działaniu, arogancja względem zawodników oraz niesystematyczność¹³.

Trener pełni funkcje życzliwego doradcy. Wyjaśnia wątpliwości, służy radą, pomocą, ułatwia poznanie zasad i metod postępowania. Uczy swoich zawodników samodzielnego myślenia, działania i umiejętności podejmowania decyzji. Tworzy specyficzną więź z zespołem, będąc doradcą i przyjacielem swoich podopiecznych¹⁴.

„Trener planuje i kontroluje przebieg odpoczynku sportowca. Trener jest współtwórcą sukcesu sportowego”¹⁵. We współczesnym sporcie jego rola nie sprowadza się wyłącznie do szkolenia zawodników, by osiągalni jak najlepsze sukcesy i wyniki czy to indywidualne, czy w grach zespołowych. Trener w związku ze swoimi obowiązkami zawodowymi pełni wiele funkcji społecznych oraz wykonuje zadania, które przekraczają zakres jego obowiązków. Musi stać się przywódcą, ojcem i matką, czasem dyktatorem, politykiem, strategiem, a niekiedy rzecznikiem odpowiadającym za przekazywanie informacji i utrzymywanie kontaktów ze szkołą, władzami klubu i związku. Trenerem może zostać osoba, która ma minimum średnie wykształcenie i odpowiednią specjalizację.

Sukcesy trenera zależą w dużej mierze od dojrzałości i zrównoważenia jego osobowości. W badaniach psychologicznych nad tą profesją wymienia się cechy niezbędne do owocnej pracy trenera. Zalicza się do nich: zdolność przewodzenia, odpowiedzialność, równowagę emocjonalną, bliskie związki emocjonalne z zawodnikiem i ambicję¹⁶. Bardzo często trenerzy wywodzą się spośród byłych sportowców.

¹³ Z. Czajkowski, *Poradnik trenera*, Wydawnictwo RCMSKFiS, Warszawa 1994, s. 15.

¹⁴ Z. Naglak, *Metodyka trenowania...*, dz. cyt., s. 49–50.

¹⁵ Z. Czajkowski, *Poradnik...*, dz. cyt., s. 18.

¹⁶ Z. Czajkowski, *Psychologia sprzymierzeńcem trenera*, Wydawnictwo Biblioteka Trenera, Warszawa 1996, s. 9.

Specyfika trenowania drużyny niepełnosprawnych na przykładzie Fundacji im. Brata Alberta w Łodzi

Sport przyczynia się w znacznym stopniu do spójności gospodarczej i społecznej oraz do większej integracji społeczeństw.

Wszyscy obywatele powinni mieć dostęp do sportu. Należy zająć się specyficznymi potrzebami i sytuacją grup, które nie są wystarczająco reprezentowane. Należy uwzględnić szczególną rolę, którą sport może odegrać w życiu młodych ludzi, osób niepełnosprawnych oraz z mniej uprzywilejowanych środowisk. Może również sprzyjać integracji imigrantów i osób obcego pochodzenia w społeczeństwie oraz wspomagać dialog międzykulturowy. Komisja Europejska ds. Sportu zachęca państwa członkowskie i organizacje sportowe do uwzględnienia potrzeb osób niepełnosprawnych przy dostosowywaniu infrastruktury sportowej. Kraje członkowskie i władze lokalne powinny zapewnić dostępność infrastruktury sportowej dla osób niepełnosprawnych. Należy przyjąć szczególne kryteria zapewniające równy dostęp do sportu wszystkim uczniom, zwłaszcza dzieciom niepełnosprawnym. Propagowane będzie szkolenie instruktorów, wolontariuszy i pracowników w celu przygotowania ich na przyjęcie osób niepełnosprawnych. W konsultacjach przeprowadzanych z zainteresowanymi stronami Komisja zwraca szczególną uwagę na utrzymanie dialogu z przedstawicielami sportowców niepełnosprawnych¹⁷.

Geneza powstania Fundacji im. Brata Alberta

Fundacja im. Brata Alberta została założona 21 maja 1987 roku przez Zofię Tetelowską (1921–2003) z Radwanowic, która na rzecz utworzenia domu dla niepełnosprawnych umysłowo przekazała swój rodzinny dwór wraz z gospodarstwem rolnym. Współzałożycielami tego dzieła byli śp. Stanisław Pruszyński (zm. w 1988 roku) i ks. Tadeusz Isakowicz-Zaleski, kapelan „Solidarności” i rodzin osób niepełnosprawnych.

Fundamentem działań Fundacji im. Brata Alberta jest tzw. idea albertyńska, zapoczątkowana przez Adama Chmielowskiego (później świętego brata Alberta). Głosi ona szeroko rozumianą pomoc najbardziej potrzebującym, czyli opuszczonym, wzgardzonym, bezdomnym.

Niesienie pomocy osobom niepełnosprawnym intelektualnie jest podstawowym celem fundacji, realizowanym poprzez organizowanie i prowadzenie specjalistycznych placówek rehabilitacyjnych oraz opiekuńczych dziennego i stałego pobytu.

Fundacja im. Brata Alberta prowadzi w Łodzi dom stałego pobytu dla 19 mężczyzn niepełnosprawnych intelektualnie. Od samego początku istnienia placówki zwracano uwagę na zajęcia sportowe jako element terapii i wychowania. W 1993 roku fundacja przystąpiła do Stowarzyszenia Olimpiady Specjalne – Polska, tworząc sekcję, czyli klub sportowy, pod nazwą Helenówek. Jej dynamiczny rozwój datuje się od roku 1995, kiedy opiekę sportową nad mieszkańcami ośrodka przejął dyrektor

¹⁷ Biała księga..., dz. cyt., s. 22.

mgr Jan Bujnowicz. Do dziś przedstawiciele naszego domu stałego pobytu czterokrotnie z dużym powodzeniem reprezentowali Polskę na arenach Europy i Ameryki Północnej. Zdobywali wiele medali na Letnich i Zimowych Ogólnopolskich Igrzyskach Olimpiad Specjalnych. Uczestniczyli we wszystkich zawodach sportowych organizowanych przez Olimpiady Specjalne – Polska rozgrywanych na szczeblu wojewódzkim.

Terapia poprzez sport

Terapią przez sport objęci są wszyscy pensjonariusze fundacji. Ćwiczenia odbywają się indywidualnie lub w grupach, w zależności od stopnia sprawności podopiecznych. Zajęcia ogólnorozwojowe i usprawniające ruchowo są prowadzone na boisku fundacji: podopieczni trenują lekkoatletykę oraz korzystają ze stołu do tenisa stołowego wraz z wyposażeniem, trambambuli czy elektronicznego zestawu do rzutek. Dodatkowo, raz w tygodniu uczęszczają na basen (ćwiczenia w wodzie, nauka pływania). Podstawowym założeniem programu prowadzonej terapii jest usportowienie.

Osoby z niepełnosprawnością intelektualną mają poczucie mniejszej wartości własnej, ponieważ ich defekt polega najczęściej na gorszym funkcjonowaniu sfery intelektualnej. Mogą jednak z powodzeniem podnieść swoją samoocenę przez sukcesy sportowe.

Systematycznie uprawiany sport pozwala spożytkować nadmiar energii oraz redukuje dynamikę popędów, co w sytuacji mieszkańców domu stałego pobytu jest niezwykle istotne¹⁸.

Często podkreśla się rolę sportu w kształtowaniu kultury rywalizacji. Ta jego właściwość stanowi ważny element w formowaniu charakteru osób niepełnosprawnych intelektualnie.

W fundacji bardzo istotny jest sport drużynowy. „Głównie nacisk kładzie się na trening piłki nożnej – 7-osobowej. Pensjonariusze od kilku lat trenują w tym samym zespole piłkarskim Helenówek, uczą się techniki i taktyki, poznając nowe rozwiązania ze świata futbolu”¹⁹. Sport drużynowy to „sport, w którym gracze współdziałają dla osiągnięcia wspólnego celu. Niektóre z nich [tzn. dyscyplin sportowych] są rozgrywane między przeciwnymi drużynami, w których gracze współpracują bezpośrednio i jednocześnie dla osiągnięcia celu. Celem najczęściej jest ułatwienie przemieszczenia piłki zgodnie z regułami, aby zyskać punkty”²⁰.

Trener liderem drużyny niepełnosprawnych

Autor tekstu jest trenerem sportowym i czynnym piłkarzem czwartoligowego MKP Boruta Zgierz. Jako żywy autorytet wspólnie z podopiecznymi z fundacji poszerzył wiedzę teoretyczną i praktyczną zawodników. Przełożyło się to na jego postawę, osobowość, poczucie własnej wartości i potrzeby w życiu społecznym oraz stosunek

¹⁸ Dokumentacja terapeutyczna Fundacji im. Brata Alberta.

¹⁹ Tamże.

²⁰ N. Palmowska, *Podstawowe wytyczne żywieniowe w sportach drużynowych*, „Body Challenge” 2017, nr 12, s. 1.

do samej placówki. Pod jego kierunkiem zawodnicy fundacji stali się najlepszą drużyną piłkarską naszego województwa. Od 2013 roku są pierwszymi w Polsce zawodnikami niepełnosprawnymi intelektualnie, którzy uprawiają piłkę nożną w profesjonalnym klubie piłkarskim MKP Boruta Zgierz. Pensjonariusze są rozpoznawalni, co dodatkowo wpływa na ich pewność siebie. Wielokrotnie uczestniczyli w treningach pierwszoligowych drużyn łódzkich jako zaproszeni do współpracy partnerzy.

W pracy trenerskiej osób z niepełnosprawnością intelektualną należy skierować szczególną uwagę na indywidualne podejście do zawodników poszczególnych formacji. Trener opisywanej drużyny zawsze stara się o tym pamiętać. Interesuje się sprawami członków drużyny, rozmawia z nimi, pyta o formę sportową, o trudności, jakie poszczególne osoby napotykają podczas szkolenia. Stara się każdego pensjonariusza motywować do wysiłku, dostosowując sposoby podnoszenia motywacji do potrzeb i oczekiwań jednostek.

Trener uczy niepełnosprawnych piłkarzy gry zespołowej i poznawania ich silnych stron. Pokazuje, że mimo niepełnosprawności mają wiele do zaoferowania sobie i otoczeniu. Stara się integrować drużynę. Stwarza sportowcom warunki do zdobywania doświadczenia nie tylko sportowego (piłkarskiego), ale też życiowego. Przekazuje im swoją wiedzę i poglądy. Współpraca trenera z zespołem niepełnosprawnych intelektualnie piłkarzy jest możliwa dzięki jego sprawności, umiejętnościom i wiedzy z zakresu sportu, psychologii oraz znajomości jednostek chorobowych swoich zawodników. Ma on także zmysł obserwacji, potrafi analizować sytuacje i wyciągać wnioski. Jest cierpliwy i odporny na stres. Cechuje się umiejętnością jasnego komunikowania się z graczami; nakreśla im wizję, wskazuje cele i zadania. Zachęca ich do działania. Bez prawidłowej komunikacji nie byłoby sukcesów drużyny.

Podsumowanie

Niniejszy tekst jest próbą przedstawienia roli trenera jako lidera sportowców z niepełnosprawnością intelektualną. Wskazałem, jakimi cechami powinien odznaczać się lider w każdej organizacji. Następnie opisałem wymagania stawiane trenerom. Zestawiłem wymogi, które muszą spełnić sportowi przywódcy oraz trener-szkoleniowiec w zespole piłkarskim, w skład którego wchodzi osoby niepełnosprawne intelektualnie. Warto poddać powyższy temat pod dyskusję, aby sprawdzić, czy jest to stan faktyczny, czy też ewenement w naszym kraju.

Piłkarze z niepełnosprawnością intelektualną potrzebują ciepła i zrozumienia, tym bardziej że nie zawsze mogą liczyć na najbliższych. Uprawianie sportu – w tym przypadku piłki nożnej – daje im możliwość wewnętrznej walki z własnymi słabościami. Trener osób z niepełnosprawnością intelektualną jest szczególnie odpowiedzialny za wyniki sportowe swoich zawodników. Ma wiele umiejętności – zarówno tych merytorycznych, pozwalających realizować szkolenie sportowe, jak i tych umoż-

liwiających oraz ułatwiających pracę z ludźmi. Ponadto powinien być sprawiedliwy, cierpliwy, a także empatyczny.

Do najczęstszych problemów trenerów osób niepełnosprawnych należą bariery psychiczne, wynikające z niesprawności tych sportowców, oraz charakter poszczególnych zawodników w zespole. Trenerzy znają różne metody walki z problemami i jeśli uda im się pokonać przeciwności, są w stanie realizować nawet najtrudniejsze zadania. Rola trenera jest niezwykle trudna. Wymaga poświęcenia się swoim obowiązkom.

Trener nigdy nie ma całkowitej pewności, że zawodnik niepełnosprawny, któremu poświęca swój czas i siły, spełni pokładane w nim nadzieje. Mimo to powinien konsekwentnie realizować proces szkoleniowy.

Niepełnosprawni sportowcy doceniają pracę trenera, kiedy widzą, że mogą pokonać przeciwności.

Podsumowując, warto dodać, że niezbędne jest organizowanie szkoleń, seminariów, spotkań, podczas których trenerzy osób z niepełnosprawnością będą mogli wymienić swoje myśli, doświadczenia, pomysły, zapoznać się z nowymi formami i metodami pracy trenerskiej w kraju i zagranicą. Potrzebna jest również fachowa literatura dotycząca sportów zespołowych, z której mogliby skorzystać nie tylko trenerzy, ale i rodzice osób z niepełnosprawnością intelektualną, chcący dać swoim niepełnosprawnym „pełnosprawnym obywatelom” większe możliwości rozwoju.

Bibliografia

- Biała księga na temat sportu*, COM, 2007.391, wersja ostateczna, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, 11.07.2007.
- Blanchard K., Miller M., *Sekret. Tajemnica wielkich liderów*, EMKA, Warszawa 2008.
- Bogacz-Wojtanowska E., Wrona S., *Zarządzanie organizacjami pozarządowymi*, Monografie i Studia Instytutu Spraw Publicznych Instytutu Jagiellońskiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
- Czajkowski Z., *Poradnik trenera*, Wydawnictwo RCMSKFiS, Warszawa 1994.
- Czajkowski Z., *Psychologia sprzymierzeńcem trenera*, Wydawnictwo Biblioteka Trenera, Warszawa 1996.
- Dokumentacja terapeutyczna Fundacji im. Brata Alberta.
- Griffin R., *Podstawy zarządzania organizacjami*, PWN, Warszawa 2009.
- Koźmiński A., *Zarządzanie od podstaw. Podręcznik akademicki*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.
- Kozusznik B., *Wpływ społeczny w organizacji*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.
- Naglak Z., *Metodyka trenowania sportowca*, AWF, Wrocław 1999.

Palmowska N., *Podstawowe wytyczne żywieniowe w sportach drużynowych*, „Body Challenge” 2017, nr 12.

Smoleński S., *Lider zespołu*, PWN, Bydgoszcz 2002.

Coach of people with intellectual disabilities as a leader in society

Abstract: This article presents the role of a trainer of people with intellectual disabilities as a leader in society, and outlines their work and activities. The leader as a trainer and their character traits helps people with intellectual disabilities to fulfil their social role. The text is an attempt to shed light on the situation of these people in social and sporting life. They fill a gap in our local community, which gives them a sense of being full citizens of our country.

Keywords: people with intellectual disability, sport as a therapy, trainer as a leader, leader, social role of people with intellectual disability

About the Author

Artur Świstek – a native of Zgierz, he works daily with people with disabilities and instills a passion for sports and the spirit of sport. He is the author of scientific publications on the sporting life of people with disabilities and its impact on their daily lives. His passion for football led him to create the first intellectually disabled team in Poland at the Boruta Zgierz Municipal Sports Club.